

UDK 811.163.42'373.45'373'46:355
Izvorni znanstveni rad
Primljen 30. lipnja 2000.
Prihvaćen za tisak 12. siječnja 2001.

Barbara Štebih

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Jurjevska 31a/1
10000 Zagreb

VOJNI TERMINOLOŠKI GERMANIZMI U RJEČNIKU HRVATSKOGA KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

U radu se analiziraju germanizmi u KRJ-u, tzv. kajkavski germanizmi vezani uz vojsku i vojno nazivlje. Replike se s modelom uspoređuju na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. U radu se istražuje intenzitet utjecaja njemačkog (austrijskog) jezika na vojnu terminologiju te stupanj prilagođenosti tih germanizama kajkavskom sustavu.

1. Povijest hrvatsko-njemačkoga (austrijskoga) jezičnog kontakta

Kulturno-povijesne veze Austrije i Hrvatske započinju davno prije početka suživota u zajedničkoj državi. One, naime, datiraju još iz vremena Istočne franačke države (9. st.), koja je obuhvaćala i dio Balkanskog poluotoka u kojemu danas žive Hrvati.

Početakom 13. stoljeća dolazi do njemačke kolonizacije sjeverozapadnih područja Hrvatske. Kolonisti, obrtnici i trgovci, kao nositelji njemačkog jezika i kulture, sudjeluju u osnivanju gradova. Njihovom se prisutnošću učvršćuju gospodarske i jezične veze s njemačkim govornim područjem.

Utjecaj je njemačkog (austrijskog) najintenzivniji u razdoblju zajedničke države (od 1527. kada je Ferdinand I. izabran za hrvatskoga kralja pa sve do raspada Monarhije 1918.).

U 16. stoljeću stvara se i temelj buduće Vojne krajine, koja će imati važnu ulogu u širenju njemačke kulture (istaknimo samo jezični utjecaj na dio leksika koji je temom ovoga rada).

Uz jezični i kulturni utjecaj što ga doseljenici vrše “odozdo” (ne više samo trgovci i obrtnici već i liječnici, ljekarnici, službenici), valja spomenuti i bliske odnose hrvatskog i austrijskog plemstva, tako da u 18. stoljeću njemački, uz latinski, predstavlja i jezik viših društvenih slojeva i jezik nadregionalne komunikacije.

O važnosti njemačkog jezika svjedoči i niz njemačkih novina koje izlaze u 19. stoljeću (npr. *Luna*, *Kroatischer Korrespondent*).

Usprkos ilirskom pokretu utjecaj je njemačkog jezika i dalje znatan (Drašković svoju riječ kćerima ilirskim upućuje na njemačkom kako bi ga bolje razumjele).

Tek nakon sloma Bachova apsolutizma 1860. utjecaj se njemačkog smanjuje. On, međutim, i dalje ostaje jezikom komunikacije građanstva i viših slojeva (usporedimo npr. jezik Glembajevih).

Do gotovo potpunog potiskivanja njemačkog jezika dolazi nakon 1945. god. iseljavanjem njemačkog stanovništva i proglašenjem njemačkog jezika jezikom okupatora.

2. Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika (KRj)

“Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika” obuhvaća jezično blago sadržano u izvorima pisanim hrvatskim kajkavskim književnim jezikom, koji je u razdoblju od 16. do sredine 19. stoljeća bio osnovom hrvatske kajkavske pisane riječi, a koji je u 20. stoljeću (u KRj-u zabilježeno do 1941.) jezikom kajkavske dijalektalne književnosti.

KRj predstavlja prvi sustavni prikaz kajkavske pisane riječi na leksičkoj razini. Rječnik obuhvaća 441 kajkavski izvor (360 objavljenih, 38 rukopisnih iz starije kajkavske pisane riječi, 43 iz kajkavske književnosti 20. stoljeća).

Ideja o izradi rječnika javila se tridesetih godina jer u velikom Akademijinu Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, uz riječi iz štokavskih i čakavskih izvora, nisu ravnomjerno zastupljene i riječi iz kajkavskih izvora.

Prvi svezak Rječnika objavljen je 1984, a do sada je izašlo 8 svezaka (A–OKOBOLA).

3. Korpus germanizama

Mijo Lončarić će govoreći o kajkavskom leksiku ustvrditi da: “Kajkavštinu karakterizira znatan broj germanizama i ungarizama, što je uvjetovano geopolitičkim razlozima - bliskošću s tim jezicima i životom u istoj državi. Starih germanizama, kao općenito za slovenski i hrvatski jezik, moguće je utvrditi malo (npr. *lančman*). Noviji su dvije vrste a) iz narodnih govora, i to prvenstveno bavarsko-austrijskih dijalekata, a onda srednonjemačkih dijalekata, te b) iz književnog jezika.” (Lončarić 1993: 205)

Leksik u KRj-u potvrđuje Lončarićeve tvrdnje. Za ovo je istraživanje ispisano preko 1000 germanizama iz prvih osam svezaka KRj-a. Riječ je uglavnom o posuđenicama iz razdoblja zajedničke hrvatsko-austrijske povijesti, pa stoga i pokazuju tipične značajke austrijskog njemačkog (u raspravu o tome predstavlja li austrijski njemački zaseban jezik ili se radi o dijalektu njemačkog jezika ovdje se nećemo upuštati). Među germanizmima ima i riječi koje su porijeklom iz drugih jezika (talijanski, latinski, grčki, francuski), ali su u kajkavski ušle preko njemačkoga - jezika posrednika.

Germanizama u KRj-u ima u različitim tematskim područjima: u materijalnoj kulturi (stanovanje, odjeća i obuća, strojevi i oruđa, hrana i piće), u nazivima za zanate i osobe koje se njima bave, među botaničkim i zoološkim nazivljem, te među izrazima i nazivima vezanima uz crkvene i druge običaje (Božić, fašnik...).

Tema su ovoga istraživanja germanizmi u kajkavskom književnom jeziku koji su tematski vezani uz vojsku i vojno nazivlje. Zbog zajedničke prošlosti i, u znatnom vremenskom razdoblju, zajedničke vojske, broj je germanizama s tog tematskog područja velik. Unutar ove skupine kajkavskih germanizama može se razlikovati nekoliko užih tematskih podskupina. Tako se mogu razlikovati germanizmi koji označavaju vojne činove i nositelje tih činova, nazive osoba na neki način vezanih uz vojsku, predmete, mjesta i druge pojmove vezane uz vojsku.

4. Metodologija

Germanizmi u KRj-u analiziraju se poredbenom metodom na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini, što znači da se kajkavski germanizmi uspoređuju s modelom, a za to je uzet standardnonjemački, bez obzi-

ra na to je li jezik izvornik ili jezik posrednik, jer sinkronijski nije lako za povijesnu građu utvrditi stvarni predložak.

4.1. Poredbeni opis na fonološkoj razini

Prilikom jezičnog posuđivanja dolazi do fonološkog prilagođavanja modela jeziku primatelju u pogledu naglaska, inventara fonema i distribucije fonema. Ova će se analiza ograničiti na opis transfonemizacije, jer se u KRj-u ne bilježe akcenti pa analiza naglaska nije moguća, a analiza distribucije fonema i fonemskih skupova bit će temom jednog od sljedećih radova.

Žepić (Žepić 1991: 63.) će pojavu transfonemizacije objasniti činjenicom da govornik i riječi stranoga jezika sluša istim slušateljskim navikama (Hörgewohnheiten) kao i materinji jezik. On u stranom jeziku razlikuje samo one glasove koji su u njegovom materinjem jeziku fonološki distinktivni te foneme stanoga jezika identificira s odgovarajućim ili sličnim fonemima svog materinjeg jezika. "Die Phoneme der Fremdsprache werden durch das phonologische System der Muttersprache wie durch ein Sieb gefiltert."¹ (Žepić 1991: 63)

Transfonemizacijom će, dakle, fonemi njemačkog jezika biti zamijenjeni fonemima hrvatskog jezika koji imaju ista ili dijelom ista akustičko-artikulacijska svojstva. Prilikom transfonemizacije moguće je početi i od grafije modela, što dovodi i do zamjene fonemima različitih artikulacijskih svojstava, no u slučaju germanizama u KRj-u polazište za transfonemizaciju bio je uglavnom izgovor. Upravo zbog toga što se fonemi njemačkog jezika najčešće zamjenjuju hrvatskim fonemima sličnih, a ne istih artikulacijskih svojstava, jedan će model imati i po nekoliko replika. Modeli i njihove replike prikazani su u popisu na kraju ovoga rada.

4.1.1. Vokali

Vokali s prijelasom zamjenjuju se ili istim vokalom bez prijelasa ili glasovno najbližim vokalom.

---

¹ "Fonemi stranoga jezika filtriraju se kroz fonološki sustav materinjeg jezika kao kroz sito." (prevela B. Štebih)

ä	>	e	(<i>militar</i>)
	>	a	(<i>militar</i>)
ü	>	i	(<i>kirsjer, curikati</i>).

Diftonzi su, uglavnom prema izgovoru, zamijenjeni ovako:

ei	>	aj	(<i>capfenštrajh, feldcajgmajster, frajt, gmajen, lajbec</i>)
	>	a	(<i>botmaštar</i>)
	>	i	(<i>feldšribar</i>).
eu	>	oj	(<i>fojer</i>)
	>	aj	(<i>feldmaršalajtnant</i>)
	>	ej	(<i>oberštletjtnant</i>)
	>	eu	(<i>oberštletudenant</i> ; transfonemizacija prema grafiji).
	>	ije	(<i>oberštlijedenant</i>).

Ostali vokali uglavnom podliježu nultoj transfonemizaciji. Iznimke su:

a	>	o	(<i>botmašter, generloberstvohtmešter, holt, loger</i>).
e	>	o	(<i>haloparda</i>)
e	>	a	(<i>feldbabel, halaparda</i>)
u	>	aj	(<i>feldcajgmajster</i>).

U nekim primjerima dolazi i do **ispadanja vokala e** (*gmajner, obrist, obrster*). Zbog lakšeg izgovora dolazi i do umetanja vokala:

umetnuto i (*generalmaršallajtnant, obrist*).

umetnuto e (*oberstlajdenant, feldkapelan*).

4.1.2. Konsonanti

Suglasnici njemačkoga jezika zamjenjuju se odgovarajućim suglasnicima hrvatskoga jezika. Pri tome uglavnom dolazi do djelomične transfonemizacije, tj. napuštaju se neka, kajkavskom strana artikulacijska svojstva njemačkih suglasnika.

1. U njemačkom se na kraju riječi obezvučuju suglasnici *b, d, g*, koji se u tom položaju izgovaraju kao *p, t, k* (*Auslautsverhärtung*). Budući da u kajkavskom književnom jeziku može i ne mora biti obezvučenja suglasnika na kraju riječi, kajkavski germanizmi na kraju riječi mogu ili imati zvučne suglasnike (npr. *cug, generalkvartirmajsterštab*) ili nemati

(*generalštap*), što dovodi do pojave alternativnih replika istoga modela.

Postoje i primjeri zamjene $b > p$ (npr. *haloparda*) u sredini riječi što odstupa od modela jer u njemačkom do takvog izgovora dolazi samo na kraju sloga i pred bezvučnim suglasnikom, a tih uvjeta ovdje nema.

Javlja se i zamjena $t > d$ (npr. *oberstlajdenant*).

2. Njemačke se afrikate u kajkavskim germanizmima uglavnom transfonemiziraju kao frikativi. Tako dolazi do redukcije $pf > f$ (npr. *kufernjača* od *kupfer*). U rijetkim se slučajevima njemačka afrikata ostvaruje u kajkavskom kao dva glasa p i f (npr. *capfenstrajh*).
3. Žepić (Žepić, 1991: 65) primjećuje da hrvatski govornici njemačko l često izgovaraju palatalizirano, gotova kao $l̥$.² Zamjena $l > l̥$ javlja se i u kajkavskim germanizmima (npr. *ci $\bar{l}$* , *ci $\bar{l}$ ati*).
4. Ostale promjene među suglasnicima:
  - a) Zamjena $w > b$ (npr. *botmašter*, *feldbabel*, *holberda*),
 $\check{s} > \check{c}$ (npr. *felčer*)
 $s > \check{s}$ (npr. *feldkrigskomišar*).
  - b) Ispadanje pojedinačnog suglasnika:
ispadanje d (npr. *felčer*),
ispadanje t (npr. *holberda*).
  - c) Ispadanje skupova; u germanizmu *frajt* (od *der Gefreite*) došlo je do redukcije i početnoga skupa *ge-* i završnoga skupa *-er*.
5. Zanimljive su i replike njemačke riječi *die Kugel* koje glase *kugla*, *kugla*, *krugla* i *krugla*. U dvije replike vidljiva je već spomenuta zamjena $l > l̥$. U dvije je replike došlo do preklapanja njemačkog modela i hrvatske riječi *krug* pa su pučkom etimologijom nastale replike *krugla* i *krugla*. Primjeri su za nultu transfonemizaciju *generaladjutant*, *generalmajor*.

4.2. Poredbeni opis na morfološkoj razini

Model se na morfološkoj razini prilagođava jeziku primatelju preuzimanjem njegovih gramatičkih morfema za pojedine vrste riječi, kao i njegovih morfoloških kategorija.

Osnovne su zakonitosti adaptacije na morfološkoj razini³:

² "Ein häufiger Fehler der serbischen und kroatischen Muttersprachler ist, dass sie [l] palatalisiert, beihnahe wie [lj] sprechen." (Žepić 1991: 65)

³ Usp. Filipović, 1986.

1. imenice se preuzimaju kao imenice
2. pridjevi se preuzimaju kao pridjevi, ali u malom broju
3. imenice dobivaju fleksiju jezika primatelja
4. imenice dobivaju sintaktički položaj imenice
5. glagoli su adaptirani prema morfološkom sustavu jezika primatelja.

4.2.1. Imenice

Među germanizmima je u KRj-u daleko najviše imenica. Imenice dobivaju prema kajkavskom sustavu rod i imaju padežnu paradigmu.

- a) Replike imenica njemačkoga jezika koje završavaju na suglasnik, najčešće tako završavaju i u kajkavskom (npr. *befel, cil, capfenštrajh*). Germanizmi sa suglasničkim završetkom uvijek su muškoga roda i sklanjaju se po odgovarajućim paradigmama. Ako su njemačke imenice -modeli sa suglasničkim završetkom srednjega ili ženskoga roda, prelaze u muški rod (npr. *die Deckung > dekung, m; das Ziel > cil, m*). Možemo, dakle, govoriti o tendenciji muškoga roda. (Filipović: 1986).
- b) Budući da je *-a* tipičan oblikotvorni morfem za imenice ženskoga roda u hrvatskom jeziku općenito, u imenica koje su u njemačkom jeziku ženskoga roda, a da bi i u kajkavskom zadržale ženski rod, dolazi do sljedećih zamjena:
  - e > -a* (npr. *fana, lunta, helparda*)
  - el > -la* (npr. *kugla*; izuzetak od pravila da imenice koje su u njemačkom završavale na konsonant konsonantski završetak zadržavaju kao kajkavske replike te su muškog roda);
  - er > -ra* (npr. *muštra*; budući da zamjenom završnoga skupa imenica završava na *a*, imenica koja je u njemačkom srednjega roda prelazi u ženski rod);
- c) njemački sufiks za tvorbu umanjenica zamjenjuje se kajkavskim deminutivnim sufiksom, a riječ ima hipokoristično značenje:
  - chen > -ec* (npr. *lajbec*).Primjer je zanimljiv i zbog toga što niti model niti replika zapravo nemaju deminutivno značenje;
- d) tipične njemačke sufikse zamijenili su kajkavski:
  - er > ar* (npr. *feldšribar, militar*)
  - > or* (npr. *logor*);
- e) osim što dolazi do zamjene i promjene završnih skupova, kako bi se imenice bolje uklopile u kajkavski sustav, u kajkavski se unose i neki

tipični njemački sufiksi:

-el (npr. *feldbabel*)

-er (npr. *felčer, lager, marker, militier*). Sufiks -er pojavljuje se čak u replikama čiji model nema taj sufiks (npr. *oberster, obrster*)

-ung (npr. *dekung*).

Zadržavanje ili zamjena njemačkog sufiksa rezultirat će pojavom različitih replika (*das Lager > lager, logor, logorišće*) koje pokazuju, različite stupnjeve uklopljenosti u kajkavski sustav;

- f) o velikoj uklopljenosti kajkavskih germanizama svjedoči i njihova tvorbena plodnost što se očituje u izvedenicama koje imaju sufikse prema kajkavskom. Npr:

-aš (npr. *die Hellebarde > halapardaš, lageraš*)

-ica (npr. *der General > generalica, der Oberst > obersterica*)

-išće (npr. *das Lager > logorišće*)

-nik (npr. *die Hellebarde > halapardnik*)

-njača (npr. *das Kupfer > kufernjača*)

-stvo (npr. *der General > generalstvo*).

- g) Njemačkoj je riječi dodan kajkavski sufiks, npr. -ar (*der Oberst > oberstar*).
- h) Od modela *der Marketender* "prodavač pića i hrane koji vojsku prati na pohodima; prodavač u vojničkoj kantini", elipsom je nastala replika *marker*.
- i) složenice koje se nalaze u obrađenom korpusu mogu se podijeliti u dvije skupine:

a) složenice i polusloženice kojima je model njemački jezik (npr. *feldbabel, oberstlajtnont, general-kvartirmajster*) i čiji su svi dijelovi njemačke riječi,

b) složenice i polusloženice kojima model nije samo njemački jezik nego se sastoje i od leksema drugih jezika.

Tako je replika *kvartirmeštar* nastala preklapanjem njemačkog *der Quartiermeister* i mađarskog *mestar* (iz njem. *Meister*, oba iz lat. *magister*), a *general-kvartirtabornik* slaganjem s mađarskim *tabornok* (iz. tur. *tambor*). Po istom obrascu tvorene su i *feldcajgmešter, general-vohtmešter*...

Zanimljiva je i složenica *generalstolica*, čija je jedna prva riječ germanizam (preko njemačkog iz latinskog), a druga je riječ hrvatska, dakle njem. (< lat.) *der General + stolica*.

4.2.2. Glagoli

Unutar odabranoga korpusa zastupljenost je glagola vrlo slaba (svega tri glagola).

Dva su glagola replike u njemačkom postojećih glagola (*ciljati*, *muštrati* (*se*)), a jedan (*curikati*) izveden je od adverbna iz jezika davatelja.

Glagoli su adaptirani tako da hrvatski infinitivni formant i nastavak zamjenjuju njemački infinitivni nastavak:

-er / -el (e)n > a + ti (*mustern > muštrati (se)*, *zielen > ciljati*).

Glagol *curikati* izveden je od njemačkog adverbna *zurück*. Adverb se vjerojatno upotrebljavao usklično, kao naredba “natrag” iz čega je izveden glagol *curikati* sa značenjem “povlačiti se”, i to dodavanjem hrvatskog infinitivnog formanta i nastavka (*curik + a + ti*), što svjedoči o velikoj uklopljenosti germanizama u kajkavski sustav.

Glagol *muštrati* može biti i povratan, što nije slučaj s njegovim modelom.

4.2.3. Pridjevi

Pridjevi vrlo rijetko prelaze iz jednoga jezika u drugi, a u slučaju da do posuđivanja ipak dođe, najčešće zadržavaju svoj osnovni oblik i nemaju morfološka svojstva jezika primatelja, tj. osnovni oblik, deklinaciju i komparaciju (npr. *fraj*, *falš*).

U istraživanom korpusu ima nekoliko pridjeva koji su izvedeni od već adaptiranih njemačkih imenica.

Ti su pridjevi tvoreni prema tvorbenim obrascima kajkavskog sustava, odnosno hrvatskog te se ponašaju kao i kajkavski (hrvatski) pridjevi.

Riječ je o pridjevima nastalima dodavanjem sufikasa:

-ski / -ški (npr. *generalski*, *oberstarski*, *lageraški*, *kiraserski*)

-ni (npr. *feldvabelni*)

-ov (npr. *generalov*).

Prema njemačkom pridjevu *gemeiner* u istraživanom je korpusu potvrđen germanizam *gmajen*, koji je i jedini primjer da su i model i replika pridjevi.

4.2.4. Interjekcije

U analizi germanizama u KRj-u vezanih uz vojno nazivlje pronađene su dvije interjekcije i jedna imenica u službi interjekcije. Zanimljive su jer je za samo jednu od njih model njemačka interjekcija (*halt* > *holt*). Interjekcija *holberda* predstavlja reduciranu, transfonemiziranu i transmorfemiziranu rečenicu "*Halt, wer (ist) da?*" (Stoj, tko je tamo?).

U slučaju riječi *fojer* (< *das Feuer*) "vatra" radi se o uskličnoj upotrebi imenice sa značenjem naredbe: *Vatra! (Pucaj!)*.

4.3. Poredbeni opis na semantičkoj razini

Analiza adaptacije na semantičkoj razini pomoću poredbenoga opisa obično se vrši usporedbom značenja posuđenice i predloška. Pri tome se kao izvor za značenje predloška koristi neki od suvremenih jednojezičnih rječnika.

U okviru ovoga rada takav se opis pokazao neadekvatnim. KRj bilježi, naime, kajkavsko jezično stanje od 16. stoljeća do 1945, dok suvremeni njemački jednojezični rječnici (Duden) bilježe suvremeno stanje. Ne može se točno odrediti kada se koji od germanizama integrirao u kajkavski sustav kao što se ne može ni točno utvrditi koje je značenje u vrijeme integracije model imao u jeziku davatelju. Tako je u KRj-u zabilježeno da riječ *botmašter* označuje podoficirski čin u staroj austrijskoj vojsci. Duden (1989.) donosi čak tri značenja riječi *der Wachtmeister* koja je poslužila kao model: 1. narednik u određenim vrstama postrojbi (uz napomenu "prije"), 2. najniži čin u policiji, 3. nositelj tog čina.

Moglo bi se pretpostaviti da je u vrijeme integracije odnos značenja modela i replike bio 1 : 1, kao i da je u kajkavskom moglo doći do preuzimanja samo jednoga značenja modela, odnosno do redukcije značenja s tri na jedno.

Osim toga, budući da se ovaj rad bavi germanizmima u KRj-u koji pripadaju vojnom tematskom području, od tri značenja koja ima riječ *das Ziel* u Dudenu i tri značenja riječi *ciľ* u KRj-u zanima nas ono koje je zajedničko modelu i replici a odnosi se na vojno područje. To je značenje: *meta*.

Za pretpostaviti je da je odnos model : replika u nekim slučajevima bio 1 : 1, jer se radi o riječima koje pripadaju specifičnom semantičkom području. Takav je odnos značenja vjerojatan kod imenica koje označavaju činove (npr. *oberlejtant, feldkrigskomisar...*), osobe vezane uz vojsku (npr.

feldkapelan, feldšribar) te vrste oružja (npr. *haubica, halaparda...*). Kod riječi je iz općega leksika, kao što su *fojer, lajbec*, veća vjerojatnost da dođe do odstupanja.

Prema njemačkom modelu *das Leibchen*, "steznik, potkošulja, triko", nastala je kajkavska replika *lajbec*. Kao što navodi KRj, replika se javlja samostalno, sa značenjem *prsluk*, kao i u svezi *plehnati lajbec* "vojnički oklop". Sveza i njezino značenje ne postoje u jeziku davatelju.

5. Popis germanizama iz KRj-a vezanih uz vojsku i vojno nazivlje

U popisu se donose germanizmi iz KRj-a (iz dosada objavljenih osam svezaka, A–OKOBOLA) koji pripadaju tematskom području određenom kao vojno. Germanizmi su sistematizirani prema abecednom redu replike. U lijevom su stupcu ispisane sve replike, tj. sve vrste riječi nastale prema istom modelu (npr. *der General > general, generalski, generalov*), a njihov je zajednički model dan u desnom stupcu. Uz svaki je germanizam ispisana vrsta riječi kojoj pripada, njeno značenje (ukoliko riječ ima više značenja bit će navedeno samo ono vezano uz tematsko područje koje se obrađuje rednim brojem značenja koje riječ ima u KRj-u) i pripadanost jednoj od pet tematskih podgrupa (ako je više likova replike oznaka podskupine donosi se uz značenje). Naime, kajkavske se germanizme koji pripadaju tematskom području *vojska i vojno nazivlje* može podijeliti u pet podgrupa :

I. germanizmi koji znače činove i nositelje tih činova (npr. *general, botmešter*) i od njih izvedeni pridjevi (npr. *feldvabelni*),

II. germanizmi koji znače osobe na neki način vezane uz vojsku (*felčer, marker*) i od njih izvedeni pridjevi,

III. germanizmi koji znače predmete vezane uz vojsku (npr. *haubica, lunta, plehnati lajbec*),

IV. germanizmi koji znače mjesta vezana uz vojsku (npr. *logor, logorišće*),

V. drugi izrazi vezani uz vojsku (npr. naredbe).

Ako je više likova replika, oznaka podskupine donosi se uz značenje.

Navođenje rednoga broja podskupine kojoj pojedini germanizam pripada, kao i svih replika uz jedan njemački model, pokazuje intenzitet u preuzimanju vojnoga nazivlja, kreativnost kajkavskoga pisca i u adaptaciji modela i u varijantnom bogatstvu na svim jezičnim razinama te tvorbeni plodnost u kajkavskom književnom jeziku prema njemačkom modelu.

<i>befel</i> m; naredba; V.	< <i>der Befehl</i>
<i>botmašter</i> m; podoficirski čin u staroj austrijskoj vojsci; I.	< <i>der Wachtmeister</i>
<i>capfenštrajh</i> m; povečerje, vojnička bakljada s muzikom; V.	< <i>der Zapfenstreich</i>
<i>cil</i> m; 1. meta; V.	} < <i>das Ziel</i>
<i>ciļ</i> m (isto)	
<i>cilati</i> , impf.; 1. nišaniti, gađati; V.	} < <i>zielen</i>
<i>ciļati</i> , impf. (isto)	
<i>cug</i> m; 2. napad; V.	< <i>der Zug</i>
<i>curikati</i> , impf.; ići nazad, povlačiti se; V.	< <i>zurück</i>
<i>dekung</i> m; zaklon, rov; V.	< <i>die Deckung</i>
<i>felčer</i> m; (vojni) liječnik; II.	< <i>der Feldscher</i>
<i>feldbabel</i> m; onaj koji poučava mlade vojnike ratnoj vještini; narednik; I.	} < <i>der Feldwebel</i>
<i>feldvabelni</i> adj.; koji se odnosi na narednika, narednički; I.	
<i>feldcajgmajster</i> m; artiljerijski general; I.	} < <i>der Feldzugmeister</i>
<i>feldcajgmešter</i> m (isto)	
<i>Feldkaplan</i> m; vojni kapelan (svećenik); II.	< <i>der Feldkapelan</i>
<i>feldkriagskomišar</i> m; ratni vojni komesar; I.	< <i>der Feldkriesgs kommissar</i>
<i>feldmaršal</i> m; najviši vojnički čin; general; I.	< <i>der Feldmarschall</i>
<i>feldmaršallajtnant</i> m; jedan od generalskih činova; I.	< <i>der Feldmarschall leutnant</i>
<i>feldšribar</i> m; vojni pisar; II.	< <i>der Feldschreiber</i>
<i>fojer</i> m; vojna komanda, pali; V.	< <i>das Feuer</i>
<i>frajt</i> m; najniži čin u austrougarskoj vojsci, razvodnik; I.	< <i>der Gefreite(r)</i>
<i>general</i> m; 1. oficir jednog od najviših činova; I. 2. vojskovođa, vojni poglavar, zapovjednik; I.	} < <i>der General</i> (iz lat. <i>generalis</i>)
<i>generalica</i> f; žena general, generalica; I.	
<i>generalski</i> , adj.; 1. koji se odnosi na <i>general</i> 1; I.	
<i>generalstvo</i> f; područje pod komandom generala, generalat, IV.	
<i>generalov</i> , adj.; generalov; I.	
<i>general-adjutant</i> m; visoki čin u austrijskoj vojsci; I.	< <i>der Generaladjutant</i>
<i>general-feldcajgmešter</i> m; visoki čin u austrijskoj vojsci; I.	< <i>der Generalfeldzugmeister</i>

<i>general-kvartirmajster</i> m; visoki oficir; pomoćnik načelnika generalštaba; I.	}	< <i>der Generalquartiermeister</i>
<i>general-kvartirmešter</i> m (isto)		
<i>general-kvartirtabornik</i> m; (vjerojatno) isto što generalkvartirmešter		< <i>der Generalquartiermeister</i> + mađ. (iz tur.) <i>tabornok</i>
<i>generalkvartirmajsterštab</i> m; najviše vojno tijelo u zemlji; V.		< <i>der Generalquartiermeisterstab</i>
<i>generalkvartirski</i> , adj.; koji se odnosi na nepo- tvrđeni oblik <i>generalkvartir</i> ; generalštabni; V.		< <i>der Generalquartier</i>
<i>general-major</i> m; general najnižeg čina; I.		< <i>der Generalmajor</i>
<i>general-maršal</i> m; general najvišeg čina; I.		< <i>der Generalmarschall</i>
<i>general-maršallajtnant</i> m; general jednog od najviših činova; I.		< <i>der Generalmarschallleutnant</i>
<i>general-oberstvohtmešter</i> m; oficir jednog od ge- neralskih činova u staroj austrijskoj vojsci; I.		< <i>der Generaloberstwachtmeister</i>
<i>generalštap</i> m; najviše vojno tijelo u zemlji; V.		< <i>der Generalstab</i>
<i>generalstolica</i> f (isto)		
<i>general-vohtmešter</i> m; oficir visokog čina u staroj austrijskoj artiljeriji; I.	}	< <i>der Generalwachtmeister</i>
<i>general-vohtmešter</i> m.		
<i>gmajen</i> , adj.; ~ soldat; običan vojnik, redov; I.		< <i>gemeiner</i>
<i>halabarda</i> f; vrsta srednjovjekovnog oružja; III.	}	< <i>die Hellebarde</i>
<i>halaparda</i> f (isto)		
<i>haloparda</i> f (isto)		
<i>helebarda</i> f (isto)		
<i>halapardnik</i> m; koji ratuje halapardom; V.		
<i>halapardaš</i> (isto)		
<i>haubica</i> f; vrsta teškog topa; V.		< <i>die Haubitze</i> (iz češ. <i>houfnice</i>)
<i>holberda</i> , interj; stoj; V.		< <i>Halt, wer ist da?</i>
<i>holt</i> ; stoj; V.		< <i>halt</i>
<i>kardinaloberstar</i> m; visoki vojni čin; I.		< <i>der Kardinaloberst</i>
<i>kirasjer</i> m; oklopnik na konju; II.	}	< <i>der Kürassier</i> (iz franc. <i>cuirassier</i>)
<i>kiraserski</i> adj.; koji se odnosi na konjanika; II.		
<i>kirasirski</i> adj. (isto)		
<i>krugla</i> f; 1. puščano zrno ili topovsko; III.	}	< <i>die Kugel</i>
<i>krugla</i> f (isto)		
<i>kugla</i> f (isto)		
<i>kugla</i> f (isto)		

<i>kvartirmešter</i> m; vojnik konačar; 1.	}	< <i>der Quartiermeister</i>
<i>kvartirmeštarski</i> adj. koji se odnosi na <i>kvartirmeštar</i> ; I.		
<i>loger</i> m; mjesto privremenog boravka vojske u svrhu odmora, vježbi ili napada, logor; IV.	}	< <i>das Lager</i>
<i>logor</i> m (isto)		
<i>logoraš</i> m; onaj koji taboruje, II.		
<i>logorišče</i> n; mjesto gdje se nalazi vojni logor; IV.	}	< <i>die Lunte</i>
<i>lunta</i> f; 2. vrsta starinske puške koja se potpaljuje fitiljem; III.		
<i>mariner</i> m; vojnik, mornar; I.		< <i>der Mariner</i>
<i>marker</i> m; prodavač pića i hrane koji prati vojsci na pohodima, prodavač u kantini (vojničkoj, tvorničkoj i sl.); II.		< <i>der Marketender</i>
<i>militar</i> m; vojnik, I.	}	< <i>der Militär</i> (iz lat. <i>militaris</i>)
<i>militer</i> m; 1. vojnik, I.		
2. vojna uniforma; III.	}	< <i>das Muster</i>
<i>muštra</i> f; 1. vježba (najčešće vojna); V.		
<i>muštromešter</i> m; onaj koji rukovodi vježbom; II.		
<i>muštrati</i> , impf.; podučavati, uvježbavati, dresirati; V.		< <i>mustern</i>
<i>muštraće</i> , n; 1. isto što <i>muštra</i> 1; V.		
<i>oberkrigskomišar</i> m; vojni čin u staroj austrijskoj vojsci, ratni natkomesar; I.		< <i>der Oberkriegs kommissar</i>
<i>oberlajtnant</i> m; niži kapetanski čin, natporučnik; I.		< <i>der Oberleutnant</i>
<i>oberlajtnant</i> m (isto)		
<i>oberlejdinant</i> m (isto)		
<i>oberstar</i> m; časnik u rangu pukovnika; I.		
<i>oberštar</i> m (isto)		< <i>der Oberst</i>
<i>oberster</i> m (isto)		

<i>oberstlajtnant</i> m; potpukovnik; I.	}	< <i>der Oberstleutnant</i>		
<i>oberstlejtinant</i> m (isto)				
<i>oberstlejtinant</i> m (isto)				
<i>oberštlajdinont</i> m (isto)				
<i>oberštlajtinant</i> m (isto)				
<i>oberštlajdenant</i> m (isto)				
<i>oberštlajinand</i> m (isto)				
<i>oberštlejtinant</i> m (isto)				
<i>oberštleudenant</i> m (isto)				
<i>oberštljedenant</i> m (isto)				
<i>oberštljedinant</i> m (isto)				
<i>oberstbohtmajster</i> m; viši časnički čin u staroj austrijskoj vojsci, I.			}	< <i>der Oberstwachmeister</i> (+ mađ. <i>mester</i>)
<i>oberstbohtmajšter</i> m (isto)				
<i>oberstbohtmešter</i> m (isto)				
<i>oberstvohtmešter</i> m (isto)				
<i>oberšbohtmajšter</i> m (isto)				
<i>obertabornik</i> m; nadgeneral; I.		< <i>ober</i> + mađ. (iz tur.) <i>tabornok</i>		

6. Zaključak

Provedeno istraživanje pokazuje da je vojni leksik bio u velikoj mjeri izložen utjecaju njemačkog (austrijskog) jezika. To je shvatljivo s obzirom na dugo razdoblje zajedničke povijesti u kojemu su Hrvati služili i austrijsku vojsku.

Poredbeni opisi na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini pokazuju velik stupanj uklopljenosti germanizama u kajkavski sustav što se najbolje očituje u tvorbenoj plodnosti germanizama.

Osim toga, iz popisa se germanizama vide i, ponekad vrlo brojni, načini adaptacije pojedinog njemačkoga modela s fonološkim i morfološkim razlikama između replike i modela.

Literatura

- Finka, B., 1984–1999: *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika (I–VIII)*, HAZU i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Drosdowski, G. (Hrsg.), 1989: *Duden-Deutsches Universalwörterbuch A–Z*, Dudenverlag, Mannheim, Leipzig, Wien.
- Filipović, R., 1986: *Teorija jezika u kontaktu*, JAZU, Školska knjiga, Zagreb.
- Glovacki-Bernardi, Z., 1993: O njemačkim elementima u zagrebačkom govoru i hrvatskom književnom jeziku, *Rječnik i društvo*, 93–97.
- Kordić, S., 1991: Germanizmi u osječkom govoru danas, *Prožimanje kultura i jezika*, 89–98.
- Lončarić, M., 1993: O kajkavskom leksiku, *Rječnik i društvo*, 201–211.
- Piškorec, V., 1991: Germanizmi u govoru Đurđevca, *Prožimanje kultura i jezika*, 99–109.
- Piškorec, V., 1996: Nemački i đurđevački hrvatski – suparniki i pajdaši. *Đurđevački zbornik*, 167–177.
- Žepić, S., 1991: *Grundbegriffe der Phonologie und ein Vergleich der phonologischen Systeme des Deutschen und Kroatischen*. (Serbokroatisch-deutsche Kontrastivstudien); Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Žepić, S., 1996: Austrijski njemački u Hrvatskoj, *Đurđevački zbornik*, 309–319.

Germanisms of military terminology in Dictionary of Croatian Kajkavian standard language

Summary

The research conducted shows a great influence of the German (Austrian) language on military terminology of the Kajkavian standard language as presented in Dictionary of Croatian Kajkavian standard language. Comparative descriptions on phonological, morphological and semantic levels evidently demonstrate how well Germanisms of military terminology were incorporated into the Kajkavian system. It is clearly noticeable from the list of Germanisms that particular German models were imitated in Kajkavian, which exemplifies multiplicity of adaptation modes of Germanisms, as well as multiple Kajkavian words derived from German replicas, which in turn provides evidence about derivational richness of Germanisms.

Ključne riječi: kajkavski književni jezik, vojni terminološki germanizmi

Key words: Kajkavian standard, Germanisms of military terminology